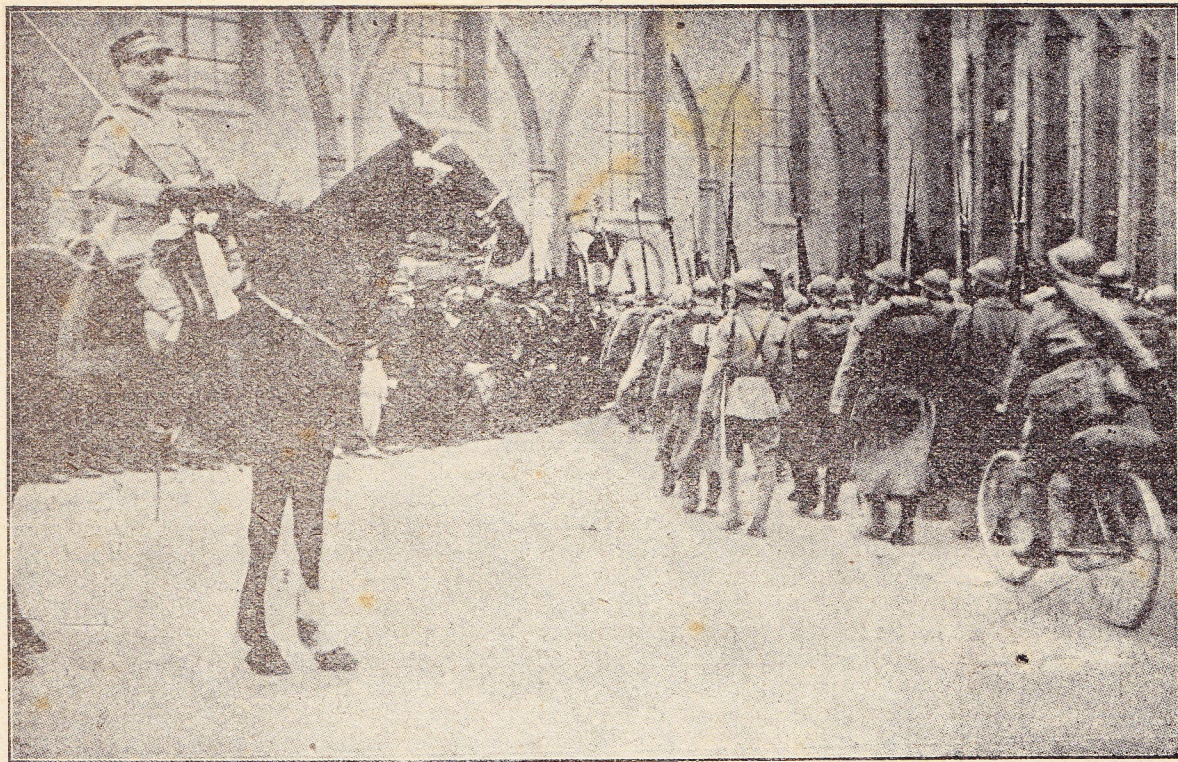

Generaal Messimy neemt te Colmar zijn divisie in wapenschouw.

hebben, blijkbaar om te voorkomen, dat naast hen een nieuwe, groote, sterke macht in het land zich vormt, order gegeven het frontleger te ontwapenen. De stemming der fronttroepen tegen de soldatenraden in het land zelf is zeer weinig vriendelijk en de soldatenraden van het vierde en het vijfde leger hebben besloten zich niet te laten ontwapenen. Dinsdag en Woensdag zag ik te Krefeld de troepen gewapend doortrekken. Ook de officieren, nog alle met hun onderscheidings-teekenen, droegen de revolver.

De vijandige stemming der frontsoldaten tegen de soldatenraden in het land grondt zich op het feit, dat deze soldatenraden voor het grootste deel zijn gevormd uit garnizoens- en etappetroepen en marine manschappen, die, naar de frontsoldaten zeggen, voor het meerendeel de ontzettende gruwelen van den oorlog niet gekend hebben. Fel is de verontwaardiging over het gedrag der etappetroepen, die door hun plotselingen, ongeordenden aftocht een oogenblik den geheelen terugtocht in gevaar hebben gebracht. Bovendien hebben deze mannen op verschillende plaatsen moedwillig voorraden, welke noodig waren voor de achter hen komende frontsoldaten, onbruikbaar gemaakt. Een onderofficier van het vijfde leger, dien ik tusschen Dusseldorf en Krefeld ontmoette, vertelde me, hoe etappe-troepen voedselvoorraden op de meest stuitende wijze hadden verontreinigd, waardoor dit voedsel niet meer genuttigd kon worden en

sommige eenheden vier-en-twintig uur zonder eten bleven.

De ellendige terugtocht van het Duitsche leger doet nog vreemder aan, doordat hij plaats heeft door in feestkleed gedoste steden. In alle straten wordt gevlagd, maar in de Rijnsteden ziet men zeer weinig roode vlaggen; bijna overal hangt de Duitsche driekleur uit. Eerepoorten zijn in de steden opgericht, guirlandes langs de huizen aangebracht. Te Keulen op den hoek van de Aachener Strasse en den Hohenzollern Ring (die zijn naam nog behouden heeft) was op een groot wit doek aangebracht het opschrift: «Der Deutsche Strom, der Kölner Dom grüssen die Heldenschar». Te Dusseldorf vindt men nabij het station het opschrift: «Willkommen unsren unbesiegtten Helden», op den Ostwall te Krefeld: «Herzlich Willkommen den tapferen Kriegeren».

De wagens van het terugtrekkende leger zijn met bloemen, groen en vlaggen versierd, evenals de koppen der paarden. Te Keulen zag ik zulk een wagen versierd met de Deutsche, de Fransche en de Turksche vlag. De soldaten dragen groen en bloemen in het knoopsgat, maar al dit feestbetoon accentueert nog de ellende van den terugtocht.

Nu en dan heft in de straten der steden een groepje burgers een hoera aan, maar dit geroep gaat dadelijk weder verloren in de ijzige wanhoopstemming. Zeer vermoed is zijn de mannen,

want de terugtocht geschiedt in geforceerde marschen. Per dag wordt 38 tot 42 K.M. argelegd. Na twee dagen marcheeren, rusten de mannen volle 24 uur, om dan tweenachtmarschen te maken, weder 24 uur rust te nemen en weder bij dag te marcheeren. Te Krefeld, in de Gladbacher Strasse, woonde ik het bij hoe de arme, vermoede kerels nog genoemd werden. Een groepje fabrieksarbeidsters, ieder met een Fransch krijgsgevangene aan den arm, riep den terugtrekkenden soldaten toe: «Diese sind jetzt unsre Herren. Ihr seid kein Männer!» En het publiek en de soldaten zwegen stil.

In het Rijnland is de stemming tegen de regeering te Berlijn alles benaive vriendelijk. Velen vreezen, dat menue en grootere ellende het rijk wacht en meermalen hoort men aan den linkeroever van den Rijn zeggen: «De vreemde bezetting zal ons hier misschien voor veel ellende behoeden.» Heel gelaten hoort men in de cafés steeds over die aanstaande vreemde bezetting spreken; de hoop wordt dan telkens geuit, dat door die bezetting de voedseltoevoer zal verbeteren, maar vaak ook wordt de wenschen uitgesproken, dat het toch geen gekleurde troepen zullen zijn, die komen.»

Dit onderscheid, dit verschil van gevoelen in de verschillende legerafdeelingen bleek ook uit een oproep. Hierover deelen we het volgende bericht mee:

«De uitvoerende commissie van den soldatenraad bij het groote hoofdkwartier heeft een oproep gericht aan de soldatenraden van het veldleger. Daarin wordt gezegd; dat het oude vaderland, dat de soldaten in den vreeselijken oorlog zond, niet meer bestaat. Een nieuw vaderland neemt de manschappen op. Maar er bestaat een groot gevaar voor dat nieuwe vaderland. Het worut met uiteenvallen en ruine bedreigd. Daarom moet alles vermeden, wat broedertwist kan veroorzaken. Het Deutsche volk verlangt naar vrede, arbeid, brood en democratie. Dit verlangen kan slechts bevredigd worden door een onder de medewerking van het veldleger bijeengeroepen Nationale Vergadering. De regeering Ebert-Haase staat op hetzelfde standpunt. Daarom moeten wij haar steunen.» De oproep vervolgt:

«Wij willen ons de werkelijke waarde van onzen arbeid niet weder laten onthouden, daarom eischen we socialiseering van alle daarvoor rijpe groote bedrijven en den achturigen arbeidsdag als maximum.

Maar de handhaving van een geregelde produktie moet onder alle omstandigheden verzekerd worden. Het geheele ekonomische leven kan niet zoo maar in eens veranderd worden, wijl daardoor, evenals in Rusland is geschied, de produktie voor geruimen tijd verlamd en het volk aan hongersnood overgeleverd zou worden.

Verder eischen wij voldoende ondersteuning van werkloozen en een uitbreiding van de invallieden- en ouderdomsverzekering.

De regeering is bereid mede te werken om het lot der arbeidende klassen te verbeteren en daar zij is samengesteld uit mannen, die altijd tegen uitbuiting der arbeidende klassen zijn opgeko-

men, mogen wij erop rekenen, dat zij niets ongeproefd zal laten om onze belangen te behartigen.

Wij willen de democratie, omdat deze alle krachten van het volk vereenigt. Slechts een regeering, die haar bestaan dankt aan den wil van het volk, zal de macht hebben al de maatregelen uit te voeren, die onze levensbelangen moeten verbeteren. De oude regeering miste die macht, daarom heeft zij moeten wijken voor een nieuwe socialistische, die reeds met sterke hand ingegrepen heeft.

De staat van beleg is opgeheven, het recht van vergadering wordt toegepast, allen, die wegens politieke misdrijven veroordeeld waren, zijn weder in vrijheid en de vroegere bepalingen tot bescherming der arbeiders zijn weder van kracht.

Ook andere, diep in ons aller leven grijpende, hervormingen zijn reeds tot stand gekomen, maar de groote arbeid moet nog verricht worden, wil het arbeidende volk niet nog tientallen jaren gebukt gaan onder de onzalige gevolgen van den oorlog.

Kameraden, voor het oude vaderland hebt gij uw bloed gegeven, thans is er een nieuw vaderland. Beslist thans: willen wij de nieuwe orde of moeten wij naar den afgrond?»

Nadat met dit gelezen heeft, begrijpt men beter deze bekendmaking van onze overheid:

«De vierde en eerste divisie zullen een deel van Duitschland bezetten. Deze troepen staan onder bevel van generaal Michel.

Generaal Coppejans is hoofd van den staf. Ons leger blijft mobiel.»

Den 30en November hielden deze afdeelingen halt, nabij de Deutsche grens. Zij werden in de dorpen van Limburg, Luik en Luxemburg geestdriftig door de bevolking begroet. In dezelfde plaatsen zag men van Duitschland krijgsgevangenen terugkeeren.

Zoo meldde men uit Luik:

«Twee dagen na de onderteekening van den wapenstilstand verschenen Fransche en Engelsche krijgsgevangenen, waarvan het aantal in ras klimmende mate toenam, zoodat de hoogblauwe uitrusting der Franschen (weinig roode broeken) en de sombere, ernstige, donkergroene khakiuniformen der Engelschen onze straten vulden. Het moet gezegd worden: alle waren zuiver en schenen splinternieuw alsof zij pas uit de handen der kleermakers gekomen waren.

Voeg erbij dat al deze soldaten flink geschooren, wel gekapt waren, dat alles in de plooiën was, en ge kunt denken, dat de Luikenars het zich tot eene eer rekenden eenen ervan te huisvesten. De Engelschen bijzonder hadden aantrek, omdat men zodoende de air had de taal van Shakespeare op zijn duimken te kennen.

Degenen, die deze algemeene deelneming niet genoten, waren de Russen, die eenige dagen later verschenen ten getale van rond de 5.000.

Het waren meest havelooze mannen, met ruwen baard, ongewasschen, verscheurde vesten en mantels, gapende laarzen, en velen op klompen, oorspronkelijk uit alle deelen van Europeesch Rusland. Er waren er ook velen uit Siberië, van Tobolsk en Omsk, en zelfs hooger op, want hun

kleine gestalte, de dicht op elkander staande oogden, de uitstekende wangbeenderen toonden genoegzaam dat men met een Laplander of Samoeyed te doen had.

Dat men deze ongelukkigen niet gaarne te gast had, laat zich licht begrijpen. Ook bracht men ze over het algemeen in de scholen en andere openbare gebouwen onder dak.

Doch aanstonds had zich een Komiteit gevormd, dat zich deze ongelukkigen aantrok. Zooeven kwam een stoet van 1500 dezer mannen te voet van Sedan. Na hun een goed eetmaal bezorgd te hebben, bracht men ze in de welverwarmde klassen, waar ze weldra op het frissche stroo ronkten dat het een ware aard was. Zoo heerlijk hadden ze sinds lang niet meer geslapen!

Het waren allen mannen, die sedert het begin van den oorlog, in den slag der Masuren, en bij het eerste offensief van Mackensen, gevangen genomen waren.

Sedert dan had men ze hier naar het Westelijk front gestuurd, en daar in de voorste linies, in de hel van granaten, waar duizenden van hen omkwamen, moesten ze aan de loopgraven arbeiden. Ik heb, met hulp van een tolk, met verscheidene dezer mannen gesproken. Ze hebben hun slavenwerk onder kolfslagen en bajonetsteken moeten volvoeren. Een der grootste martelingen was die van den «paal». Men plaatste den patient op een stoel, bond hem met de handen en voeten aan een paal of boom, trok dan den stoel weg, en liet den lijder hangen totdat hij paarsch werd.

Hier zijn deze Russen zachtmoedig als lammeren; ze bezien u schuchter en bedeesd. Men voelt dat zij gedurende vier jaren, en wellicht ook vroeger, immer onder de bedreiging van den knoet leefden.

Wij zitten nu hier met deze wrakken van den wereldoorlog op den hals, helpen ze hoe we kunnen, en hun getal zal overigens nog aangroeien.

Om ze te reinigen, zenden wij ze naar de warme badinrichtingen welke de koolputten kosteloos ter beschikking stellen.

We hadden hier tal van Duitsche uniformen, doch daar willen ze niets van weten; ze loopen liever in hun lompen, totdat men hun eene minderwaardige burgerlijke kleedij bezorgd heeft. Uitwerksel van den ouden wrok tegen de Duitschers voor het uitgestane leed!

En wanneer ze 's morgens hun rantsoen brood met warm afkooksel, dat tot koffie dient, binnen gespeeld, 's middags wat vleesch met soep en 's avonds hun aardappels verorberd hebben; wanneer ze den ganschen dag vrij door de straten kunnen slenteren, terwijl ze nu en dan sigaretten rooken, hun door lieve schoolkinderen en nette juffrouwen toegestoken; wanneer ze des avonds onbekommerd hunne strooien kooi kunnen gaan opzoeken zonder den volgenden dag met vrees te gemoet te zien; och, dan is het leven voor hen zoo lekker!

Wat nu de bezetting van Duitschland betreft, de intrede der Franschen in Elzas Lotharingen kon voor 1 December plaats hebben.

Den 17ⁿ November rukten de Franschen Elzas binnen.

«Vijf uur in den morgen», schreef een getuige. «Het is nog pik donker. Op de Lorreinsche vlakke zijn de plassen bevroren. Hier en daar vlammen de bivakvuren. Men maakt zich voor den opmarsch gereed. Het wordt dag.»

De Marokkaansche divisie (generaal Daugand) was op marsch naar Château-Salins. Zij trad de bevlagde stad binnen. Het 6^e korps (generaal Dufort) richtte zich naar den pas van Saverne, waar de 78e divisie Lebocq een aangrijpende intrede hield.

Terzelfdertijd rukte generaal Hirschauer, kommandant van het 2de leger, Muhlhausen binnen.

De Elzassers haalden oude banieren uit den tijd van Napoleon III voor den dag en versierden hun woningen met groen. Ze richtten eerepoorten op. Overal, te Neuf-Bresach, Wasselonne, Colmar, Saarburch, liep de gansche bevolking uit, en juichte ze de Franschen toe. Meisjes in nationale kleederdracht boden bloemen aan de officieren, of wierpen ze de soldaten toe.

Den 19en November ontving het oude, grijze Metz, eens een steunpunt der Duitschers, maar schalk Pétain.

Het groot-hoofdkwartier had er zich van Provins heen begeven. «Een ontzaglijke trein deed dertig uur voor de reis naar Metz» schreef De Pierrefeu. «Wij stapten er uit om tien uur 's avonds, van koude verkleumd, van den ganschen dag niet gegeten hebbend, en na een nacht in volslagen duisternis door gebracht te hebben.

Eigenaardig feit, de rijtuigen aan den kop van den trein bevatten de opper-officiëren, en de waggons aan den staart de paarden.

Door een onverklaarbare verwarring kwamen de paarden te Metz, aan den kop van den trein aan, en de opper-officiëren aan den staart. Geen enkele planton wachtte ons op.

Een lange kolonne officieren ging op zoek naar het groot-hoofdkwartier, onder den regen, in een donkere stad, zonder voorbijgangers en door onbekende straten, welker naamborden afgerukt waren.

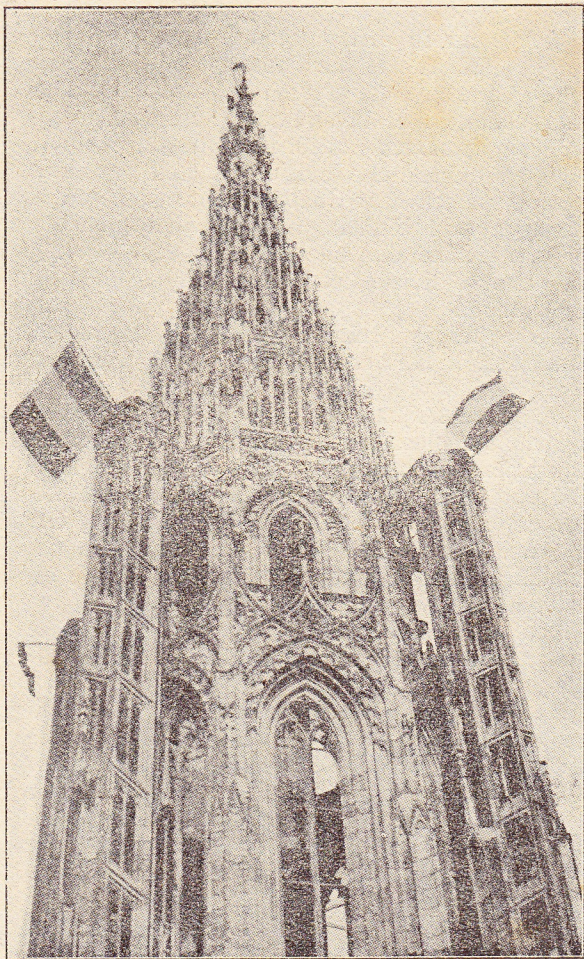
De trein vervoerde ook dertig meisjes en vrouwen, dactylografen van den dienst der dekorationen.

Maar het groot-Hoofdkwartier bevond zich nu toch te Metz. En 't was de apotheose, die alle beroepssoldaten, sinds hun jeugd, wenschten. In de Lorreinsche hoofdstad aangekomen, hadden ze de verdiende voldoening, zich in het kaserne-paleis te vestigen, aan den oever van de Moezel, waar de kommandantur van het XVe Pruisische korps had getroond. Wij maakten daar een ruime verzameling van autografen en portretten van keizer en kroonprins.»

* * *

Laat ons thans de Franschen volgen in het herwonnen gebied.

Gustave Babin, opsteller aan «l'Illustration», heeft de legers gevolgd bij hun triomfantelijke intrede in het herwonnen land.

De Fransche driekleur wappert sinds 1870 voor de eerste maal op de hoofdkerk van Straatsburg.

Van zijn hand zijn dus de hieronderstaande indrukken :

« De schildwachten waken nog over de nage-laten legertrossen. De wegen zijn eenzaam, ver-laten. Onze auto snort langs slecht gebaande, kapotte wegen.

Het is morgen 'nóg, de mist ligt zwaar in de schemering, wij snorren vage schimmen van Afrikaansche soldaten voorbij, gezeten op hun volbloede paarden.

In 1914 werden de wegwijzers neergehaald en zijn sinds nog niet herplaatst. Eerst aan den weg-paal Saargemund-Nancy weten wij dat wij voor-bij de groote frontlijn zijn.

De dag bleekt open en rond ons zien wij de ellende van 't kapotte landschap, waar 't schaar-hout vervangen werd door bossen prikkeldraad, en de aarde zwart is, en de kuilen diep zijn, vuil en stinkend. Het is het « No man's land », de streek die niemand toebehoorde, die bloot lag, gedurende jaren, aan al de verschrikkingen van een bombardement, aan de bommen, die er telken dag op hamerden.

Nu is de weg slecht, wij gaan traag vooruit. Een Rus, beladen met pak en zak, gaat ons voor-bij, gaande naar een toevluchtsoord hem zelf on-bekend; wat verder kruisen wij twee Fransche soldaten, in hun pakje van 1914. Bij den aanvang van den oorlog werden zij gevangen genomen en nu losgelaten. Zij bekommeren zich niet om al de vroolijke manifestaties der overwinning. Zij gaan naar hun land terug, naar hun geliefde we-zens, die zij sinds jaren niet meer zagen. Zij hon-geren naar Frankrijk en hun stappen zijn zeer haastig.

Een weinig verder zien wij vier Duitschers, twee officieren en twee onder-officieren, die om hun arm den witten band der parlementairen dragen. Zij zijn gelast aan de Fransche overheid de vijftig kanonnen over te leveren, die te Châ-teau-Salins staan. Een Spahi brengt hen naar generaal Daugan, die oprukt aan het hoofd van zijn glorieuse divisie, de eerste Marokkaansche.

En plots van op een hoogte zien wij Château-Salins voor onze oogen liggen, een hoop roode taken, waarboven de kerktoeren zijne fijne naald steekt, lief stadje, half verscholen achter reuzen-dennen.

De bewoners hadden een triomfboog gereed gemaakt om de bevrijders te begroeten, maar de optocht was zoo snel gegaan, dat men den tijd niet vond, om den boog op te richten. Hij lag daar langs den weg, maar al de menschen stonden te midden der straat, opgesmukt met lint en met bloemen.

Met opgeheven handen loopen zij de redders tegemoet. Zij spreken hun woorden niet uit, mar in snikken vertellen zij hun vreugde, ver-tellen zij hun lijden gedurende de akelige nacht-merrie, die vier lange jaren duurde.

Aan een ouderling, die naast den weg staat, op de borst de medaille van 1870 dragend, en die al de vreugde met monkelenden mond bevend aanschouwt en met tranen in de oude oogen, vraag ik :

« Gij, die de twee oorlogen gezien hebt, zeg me, waren de Moffen in dezen wreeder dan in 1870? »

« Och, mijnheer ! Vijftig malen wreeder ! »

Pastoor Pauly, die zijn parochianen telken Zondag in zijn sermoenen tot moed en volharding had aangezet, verklaarde ons :

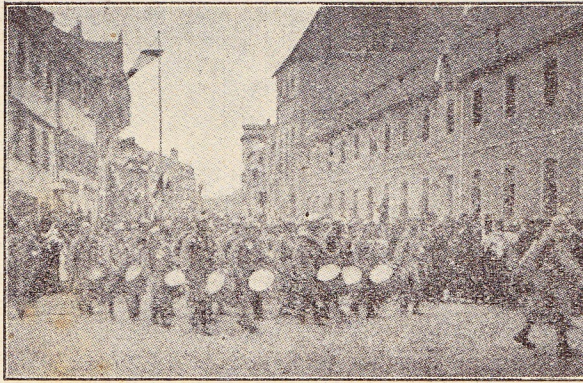
« Wij mochten niet meer schrijven, hadden het recht niet meer te denken, noch te voelen.

Doch op dezen stond van overgrootte blijdschap denkt men niet in 't bizonder aan den gehate, hoewel hij zich tot het laatste oogenblik toonde den brutale, en met zijn hiel de wijngaardstrui-ken op de bergen stuk stampte en verwoestte.

Weg met het akelige visioen ! De lieden jui-chen, dansen, springen. »

« Alle man is gek ! » zei een vrouwtje. « Van-daag zal er geen soep te eten zijn ! »

Hoor ! Daar roffelen de trommen, schallen de klaroenen, davert de muziek uit koperen instru-menten. De divisie is daar ! Achter het peloton spahis, geschaard om hun trosvaan, waaraan een witte paardentant hangt versierd met purper-en krans, rijdt generaal Daugan, lachend, het blanke zwaard telkens ten groot buigend. Bij het

Intocht der Franschen te Colmar.

aanschouwen van den overwinnaar klinkt één kreet over de massa, die aanzet in breeden vloed, als de baren van het opkomende tij, en die rolt over de koppen, straat in, straat uit, tot tegen den monumentalen gevel der kerke, waarboven het brons dreunt en schreeuwt.

«Leve Frankrijk! Leven de bevrijders!»

Vrouwen werpen zich voor het vaandel en knielen er voor in een onbeschrijfbaaren aandrang van emotie, zooals de geloovige zich buigt voor de remonstrans waar ons Heere in praalt.

Wie kan zóó iets weergeven!

De generaal houdt met zijn staf stil voor het stadhuis, op de met linden omgeven Groote Markt. Het 8e Zouaven, de roode fourragère aan den schouder, defileert voor hem als mannen van staal, ordelijk, geestdriftig.

De bevolking staat gek te kijken naar al die prachtige mannen. Waren zij het die men hen had afgeschilderd als verlopen, ontzenuwde kerels, zonder wilskracht, zonder tucht, mager en versleten, bekaf!

Nu begrepen zij hoe men hen gedurende jaren had voorgelogen, verstrikt in een net van laster.

«Hebben de soldaten dan caoutchouc onder de zolen?» vraagt mij iemand, de veerkrachtigheid der troepen in bewondering aanstarend.

«De anderen», zei een tweede, «liepen voor een paar dagen als slapend over de wegen. Zij zijn vertrokken als vermoeide honden!»

«Wat een kranig leger!»

De groote klok zingt steeds met bevend harte, zwaar, zwaar in lang ingehouden snikken. De Marokkaansche vliegeniers, kenbaar aan hun halve maan, kruisen zoo laag, dat men ieder oogenblik vreest den kerkspits te zien raken.

De menigte is dronken van al dat nieuwe, die beweging, kreten, schreeuwen, vaandels, muziek, van haar eigen geestdrift.

De vrijgelaten gevangenen zag men met kleine groepen aankomen. Vooral de Engelschen waren in een deerniswekkenden staat, de voeten met zweeren bedekt, de kleederen versleten, met mager gelaat en diep liggende oogen. Het harte klopte harder bij dit zicht.

Generaal Daugan stelde gerij te hunner be-

schikking om hen naar hun bestemmingsplaats te brengen, liet hen eerst verzorgen en eten en laven.

«Hoe!» riepen de bewoners. «Staat gij dan op goeden voet met de Engelschen? De Moffen zegden ons toch, dat gij tegenover elkander stondt met getrokken messen!»

En zoo zagen zij nogmaals met eigen oogen, dat niets van hetgeen de Moffen hen hadden voorgeschoteld, de waarheid, zelfs van verre, nabij kwam.

Tijdens den wapenschouw geschiedde nog het volgende: Twee rijtuigen brachten Duitsche officieren aan, die den krijgsbuit te Nancy aan de Fransche overheid moesten overmaken. Op de Markt moesten zij stilhouden. De bevolking bewaarde een ijskoud zwijgen. Het vreemde legioen stapte aan, defileerde met forschen stap; op aller gelaat lag vreugde, in aller oogen trots. De Duitsche officieren stapten uit en moesten den wapenschouw bijwonen, wat bij hen, op dezen stond, zonderlinge gewaarwordingen zal verwekt hebben.

Het legioen defileerde te midden van het vreugdegejuich, het zwaaien van vlaggen, doeken, hoeden. Het defileer^{de} versierd met de dubbele purperen fourragère, die de koene mannen door hun laatste heldendaaden veroverd hadden. Rollet, hun kolonel, zelfs in dit kille jaargetijde, getrouw aan zijn oude lijnwaden khakiuniform, den dolman geopend op zijn breede, roode borst, versierd met eereteekens, linten, medailles, nam op dit oogenblik het vaandel over en plaatste zich naast generaal Daugan, tegenover de schetterende muziek, die den beroemden marsch van het legioen speelde.

Dan zag hij zijn glorierijk regiment defileeren, zijn oude, goede, vereerde, verweerde, doorsabelde mannen, met vuur in de oogen en kwik in het lijf, vroolijk, waardig, triomfantelijk.

Toen de laatste compagnie naderde, beval de generaal stil te houden. Hij verzocht kolonel Rollet, met zijn vaandel, eenige stappen achteruit te gaan, tot tegen de groep Duitsche officieren, aan het hoofd der compagnie.

De generaal richtte zich naar de heldhaftige schare, en stelde zich naast de driekleur op. De klaroenen schalden. De generaal sprak eenige uit het hart gevloede woorden, die zoo treffend waren, dat zij ons allen tot in het diepste van onze gevoelens ontroerden, zoodat wij de gelegenheid lieten verloren gaan er nota van te nemen. Hij begroette in de wonderbare heldengroep, een der grootste, der reinste bewakers van de overwinning en sprak in naam van Frankrijk zijn dank uit. Toen, met tranen in de oogen, boog hij zich over zijn paard en kustte een der hoeken van het oude vaandel, verbleekt in de heete zon van Afrika en de ontzetting der gevechten.

Het was te dien stonde of een cycloon het hart van allen beven deed. Een donder brak los, een tempeest van kreten, vivats, terwijl de muziek de «Marseillaise» speelde.

Dien avond brandden mijn oogen van de vele vergoten, zoete tranen.

Den 19en November rukte maarschalk Pétain aan het hoofd zijner troepen Metz binnen.

Het was een grijze, koude dag. De Metzenaars waren doordrongen van een oprechte ontroering, stil, plechtig, zij waren losgeraakt uit de ontzettende nachtmerrie. Harten en hoofden, zoolang tot barstens toe gespannen, konden niet zoo drif-
tig lossen. Hun blijdschap kon niet luidruchtig zijn. Maar de inwoners — zooals ik het zooveel in vele plaatsen zag —, die heete tranen schreiden bij het zien der Fransche vlag, konden niet onverschillig zijn. O, diepte van de menschelijke emotie, zoo verschillend in haar uitdrukking!

Vrouwen wierpen de soldaten kushandjes toe, schreeuwden plots hun vreugde uit.

« Ach, zeide een meisje tot haar buurvrouw, « schreeuw op uw beurt, ik ben te moe! »

Van verre en van nabij waren de menschen naar de versterkte stad gekomen.

En velen hadden, te dier gelegenheid, het lang opgeborgen nationale kostuum aangeschoten.

« Waak ik of droom ik? » vroeg mij een pastoor. « Het is zoo schoon, zoo schoon! »

Voor de oude kerk, juweel van fijn kantwerk, verrijst het ruitersstandbeeld van Wilhelm II. Men heeft een plakkaat op zijn borst gehangen: « Sic transit gloria mundi! » Zoo kan 't verkeer-
ren.

En met dit standbeeld heeft de bevolking haar ingehouden woede bekoeld op nog drie anderen en ten gronde geworpen de oude Wilhelm, Frederik Karel, den rooden Prins, en Frederik III.

Heel de stad was vergeven van keizerlijke monumenten en gansch de stad werd op één dag er van verlost.

Op het groote plein klinkt klaroengeschal. Wij spoeden ons naar daar, waar de reuzenkastanjes, oude olmen en lindenboomen, versierd met bloemen en gekleurde slingers, de enorme plaats omlijsten. Reeds is 't eerepeloton te paard, met zijn standaard, ter plaatse. Nu en dan scheuren de wolken en schuift de zon over de blijheid der feestvierende stad.

Het gemeentebestuur is daar en tusschen de leden van den Raad bemerkt men den grooten schrijver Maurice Barrès, die er aan gehouden heeft een der eersten zijn bevrijd Lotharingen te komen gelukwenschen.

Op de brug der vesten viel generaal Mangin van zijn paard, wat de intocht der troepen merk-
lijk vertraagt en de overheid geduldig doet wachten.

In de verte ronkt het kanon. Het vivatgeroep stijgt op, nadert als een tempeest. Het leger is daar. Aan 't hoofd, op zijn wit paard, generaal Pétain, dien morgen tot maarschalk van Frankrijk bevorderd.

De heldhaftige generaal is in veldtenue, zonder schijnbare decoraties, gehuld in zijn langen azuren mantel.

Het kleed op den zadel is donkerblauw, met een roode streep omboord. Alles is eenvoudig bij dezen grooten man, eenvoudig als hij zelf. Te midden van de uitbundige feestelijkheden is zijn

gelaat ernstig; de groote ontroering polijst het tot een diepe schoonheid.

« Leve Frankrijk! Leven onze bevrijders! » klinkt het geroep.

Het is steeds dezelfde roep, die als een stroom uit de kelen borrelt en in de hoogte dreunt, gedragen door de blijheid van al die geestdriftige menschen. Het is de kreet die van stad tot stad het Fransche leger zal begroeten en die meer zegt dan al de woorden van de wereld.

De lieden rond mij vragen: « Waar is Pétain? » Want in de twee provincies, die weer aan Frankrijk zijn, is zijn beeld niet verspreid geweest. En men vraagt ook naar generaal Mangin, dat kind uit hun streek. Maar Mangin zullen zij heden niet te zien krijgen om reden van zijn val.

Naast Pétain rijdt generaal Buat en daarachter zijn staf. Generaal Fayolle, te voet, schaart zich bij de groep.

De zware klok der Hoofdkerk schreeuwt over de stad haar triomf: « De stad is vrij!... Gerechtigheid is geplogen! »

Men richt zich naar de Kathedraal, waar de klok de roepende is. In volle ornaat wacht de geestelijkheid de bevrijders op.

Toen Pétain van het paard stapte, werd hij op de stoep der kerk met eenige hartelijke woorden door Mgr. Pelt begroet, die hem zeide hoe blijde de menschen thans allen waren en hoe God alle gerechtigheid op zijn uur bedeeft.

De maarschalk dankte en zei hoe verheugd hij zich voelde nu de verschrikkelijke oorlog ten einde was en er weer vrede kwam en hoe gelukkig hij was de eerste Fransche overheid te zijn die in de verlost stad van Lotharingen ontvangen werd.

Toen ging men in de kerk, waar het plechtige *Te Deum* opsteeg, aangeheven door dankbare monden en buiten werd meegezongen door de geestdriftige menigte.

In 1871, op Paaschdag, had de beroemde predikant Pater Monsabré tot de geloovigen van Metz gezeed:

« Ik zweer het u, overal waar ik gaan zal, zal ik spreken van uw vaderlandsche woede. Overal zal ik u Franschen blijven heeten, tot den gezegenden dag dat ik hier in dezelfde kerk het sermoen der verlossing zal komen preken en met U het *Te Deum* zingen zóó grootsch en verheffend als deze gewelven nooit zullen gehoord hebben! »

Helaas, pater Monsabré was niet meer. Hij heeft den glorieijken dag nooit mogen beleven. Maar het *Te Deum* der bevrijding klonk thans als een mirakuleuze hulde aan den Heer der heirscharen.

Den 22ⁿ November reed generaal Castelnau met zijn troepen Colmar binnen. Om zulke plechtigheid te leiden, had men zich geen edeler en manmoediger gelaat kunnen voorstellen dan dit van den dapperen generaal. De bevolking bracht hem dan ook een ovatie, zooals alleen menschen kunnen doen die sinds bijna een halve eeuw van hun broeders zijn afgescheiden.

Het was een wonder hoe plots al die Fransche vlaggen, kokardes, versieringen en herkenningsteekens voor den dag kwamen. Velen waren zeer oud en roken naar naphtholine, want de dierbare

De generaals de Castelnau en Hirschauer te Straatsburg.

kleuren waren opgeborgen geweest tusschen het kostbaarste aller kleergoederen.

En rozen waren er niet meer. Het tijdstip was voorbij. Maar op aller gelaat lagen de rozen van geluk, dat de oogen stralen deed. De meisjes hadden de oude, nationale kleederen aangetrokken: roode, blauwe, groene rokjes, met de met goud brokaat versierde zakken, de zijden schorten vlammend van hooge kleur en in het haar den breeden, platten strik.

Al die kleuren gaven aan de stad en aan de menschen een innig feestelijk uitzicht.

De straten waren nog warm van de laatste Duitschers, die eerst den vorigen dag waren afgetrokken en nochtans had men de gelegenheid gevonden om in het raadhuis den Franschen titel van vóór 't jaar 1870 te herkappen: «Hôtel de ville», en daarboven waaide de oude vlag van het herwonnen land der Vaderen.

Aan het venster van Hansi, den grooten kunstenaar, hangt een Fransche vlag dagteekenend van 1848.

Daar nadert het leger. Castelnau heeft zijn khakipakje verwisseld tegen de oude kleedij, de helder-roode met zwarte streep afgeboorde broek, den versierden dolman, den rooden képi. Op de borst, schitterend als trofeeën, de kruisen en dekoraties. De generaals Hirschauer, Lacapelle en Messimy, die hem vergezellen, steken allen in de oude kleederdracht, als een schoone herinnering des tijds voor het schrikjaar 1870.

De burgemeester ontvangt het leger en zegt:

«Zij hadden onze streek gestolen...»

«Maar niet onze harten!...» stijgt uit den mond van al de jonge meisjes, die van heinde en verre zijn toegestroomd en de straten vullen.

Iedereen is blijde, en Castelnau, wiens harte overstroomd is door dit gelukkige gevoel, zegt het in enkele woorden tot antwoord aan het hoofd der verlostte bevolking.

De «Marseillaise» klinkt, de troepen rukken op voor het défilé. «Madelon» weerklinkt, het lied dat de poilus in de loopgraven heeft opgevrolijkt en dat ruikt naar het poeder der slagvelden.

Op het balkon van het stadhuis staat de burgerlijke overheid. Castelnau neemt met een breeden zwaai zijn képi af, ontdekt zijn schoon grijs hoofd en groet de verlostten, de blijde, weergevonden kinderen des vaderlands. Het volk juicht, schreit, de klokken luiden, luiden en slingeren in den hemel hun kreten van liefde en van trotse. En heel dien dag, tot laat in den nieuwen nacht, heerschte er groote vreugde in het bevrijde Colmar.

Generaal Gouraud, de bevelhebber met den stuk geschoten arm, een der meest geliefde hoofden van het Fransche leger, had eenige dagen vroeger, op marsch naar het Rijnland, reeds Straatsburg met zijn troepen aangedaan en had daar genoten van de uitbarsting der volksvreugde.

De leden van de eerste Vredeskonferentie in Den Haag in 1899 gehouden.

1) Baron von Staal (Rusland). 2) Graaf Münster (Duitschland). 3) Phijaturiga (Siam). 4) Beldiman (Roemenië). 5) Baron Jfayshi (Japan). 6) Baron Welsersheimb (Oostenrijk-Hongarijē). 7) Jhr. van Karnebeek (Nederland). 8) von Bille (Denemarken). 9) Bourgeois (Frankrijk). 10) Paunceforte (Engeland). 11) Ardoch (Engeland). 12) Raffalovich (Rusland). 13) Matono (Japan). 14) de Grelle-Rogier (België). 15) Papencu (Roemenië). 16) Seth Low (Vereenigde Staten). 17) Beernaert (België). 18) Den Beer Poortugael (Nederland). 19) Rochussen (Nederland). 20) Baron Schimmelpenninck (Nederland). 21) Zannine (Italië). 22) Hoo Wei-Teh (China).

Deze plaat herinnert aan een poging om de geschillen onder de volkeren langs vreedzamen weg te regelen. De trouwloosheid van Duitsland in 1914 is wel in scherpe tegenstelling met deze edele beginselen gebleken. Spotters mochten toen terecht doen opmerken dat, «het vredespaleis te huur was». Toch hebben de volkeren hun vertrouwen in het recht bewaard en het bondgenootschap tusschen de verdedigers van het recht door Statenbond bevestigd.

Den 25en November zou de verheerlijking geschieden en een nieuwe, geweldige ontroering aller harten doen schreien en jubelen.

Het was, jammer genoeg, grijs weder. Het beeld van Kleber werd in vollen dag bestraald door de kleurspeling van een reusachtigen lichtwerper, welke het standbeeld in gouden schijn tooverde.

Daar, rond dit beeld, schaarde zich gansch de Elzas te samen. Vrouwen en meisjes in hun bonthe kleedij, mannen in het oude pakje, witte broek en blauwen kiel, breed geranden hoed, die wat lijkt op deze der Vendeeërs.

Langs alle hoeken hoort men muziek naderen, spelend oude Fransche liederen, die acht en veertig jaren gerust hadden op den diepen bodem der harten. En al de oude vaandels en standaarden zijn uit — ik weet niet welken — hoek gehaald.

Hier op de Grootte Markt werd voor een paar dagen het monument, opgericht aan den ouden Wilhelm, neergehaald. De huizen verdwijnen onder de vlaggen, wimpels, bloemenslingers.

Maarschalk Pétain, bescheiden in zijn blauwen mantel, zonder één dekoratie, staat voor het oude keizerlijke paleis met de generaals de Castelnau, Fayolle, Buat, Humbert, Debeney, Gérard, en een twintigtal anderen. Aan zijn rechterzijde staat de groep met generaal Gouraud aan het hoofd.

Al de troepen trokken hen voorbij, statig, overweldigend. Het was een tot nu toe ongezien schouwspel, iets dat men nooit vergeet al werd men honderd jaar.

Daarna gingen de overheden naar de kathedraal waar het glorieijke Te Deum uit duizenden monden klonk. Iedereen was tot in zijn diepste binnenst ontroerd en, de maarschalk steeds zoo koud van uitdrukking, voelde de tranen zijn wangen bevochtigen en schreide om de plechtigheid van den grooten dag, die de oude hoofdstad van den Elzas terugschonk aan het groote vaderland.

Den 23en werden Saahrbrücken, Sarrelouis en Worth bezet.

En overal in de gededannexioneerde gewesten was de ontvangst grootsch.

Aldus werd het 1 December, de datum voor den intocht der geallieerde troepen in Duitschland.

We hebben gezien, dat ze nabij de grens halt hadden gehouden. Den 1en begaf zich een afdeeling van ons leger naar Aken, om de eerste maatregelen voor de bezetting te nemen. Hun aankomst gebeurde zonder de minste incidenten. De Duitsche overheden stelden zich dadelijk tot hun beschikking.

De voornaamste door de Belgen te bezetten punten waren Aken, Eupen, Malmédy, Muschen-Gladbach, Neuss, het bruggenhoofd voor Dusseldorf, Kempen, Mars, Krefeld, Kleef. Een afdeeling Franschen zou zich te Aken, Julich en op andere plaatsen vestigen.

Onze soldaten zouden ook de grens bewaken van Malmédy tot Kleef. Verder bestond het plan een flotielje op den Rijn te brengen.

En wat nu de bezetting zelf betreft.

Wij maakten in die dagen een tocht naar het bezette gebied. 's Zondagsmiddags waren wij in de richting van Aken vertrokken, in gezelschap van een gendarm, die zich herwaarts moest begeven. Na te Aubel vernacht te hebben, begon de tocht naar Duitschland. Daarover schreven we:

«'t Eerste plaatsje, dat we passeeren, is Hombourg en 't is in feesttooi.

Ons gezelschap wordt weldra grooter. Te Gemmenich voegen zich militaire wielrijders, met veertig kilogram bagage op de fiets, bij ons.

Gemmenich! Onvergetelijke naam. Langs dit dorp schonden de Duitschers onzen bodem en de baas van een herberg, waar we een bete broods nuttigen, vertelt ons, dat die zaal de eerste gevangenis voor burgers was.

Gemmenich! Maar 't is langs Gemmenich, dat de kleine Belgen zich nu naar Duitschland begeven.

Doch we zijn er nog niet. De weg is in 't bosch zeer slecht.

Boven zijn een paar auto's vast geloopt en de chauffeurs met de soldaten, die ze meenamen, rapen hout om een eindje weg te maken voor de geweldige wielen.

Wat verder staat een kraftwagen; hij is ontakeld en een Duitsch soldaat heeft op den zijwand met krijt geschreven: «Ich kann nicht mehr nach Hause». Nog wat hooger komt een verpestende geur ons tegen. Eenige mannen delven er de krenge van paarden.

Eensklaps zien we Hollandsche soldaten. We zijn aan 't vierlandenpunt, waar een monument staat bij de grenspalen van Nederland, België, 't onzijdige Moresnet en Duitschland.

Nog een schrede en we stappen over de grens. We zetten voet op Duitschland.

Ontroering grijpt me aan. We staan dus in Duitschland.

De tocht ging nu naar Aken. En we bedachten hoe nu het Recht zegevierde.

Amerikanen, Engelschen, Franschen, zij zullen Duitsch gebied bezetten; 't zijn de soldaten van groote mogendheden.

Maar *Belgische* troepen naar 't Rijngebied.... Dát moet voor Germania wel de zwaarste vernedering zijn! De troepen van een klein landeke, van koning Albert, door de Duitschers zoo beschimpt!

Daar ligt Aken, en ik zie den toren en den dom van de Onze-Lieve-Vrouwe Munster, de hoofdkerk, door Karel den Groote gesticht, en waar menige keizer werd gekroond.

'k Bedenk, hoe van deze stad uit, langs verschillende wegen, ook over dien welken ik nu heb gevolgd, de eerste Duitsche legers België binnenvielen en schonden, in de zekerheid ons land als een gemakkelijken weg te kunnen gebruiken naar Frankrijk.

'k Daal den berg af.

Ben ik 't mij wel volkomen bewust, welk een ontzaglijk feit ik nu beleef?

Ik kom voorbij de eerste villa's. Ze schijnen uitgestorven. Veel gegoeden immers zijn over den Rijn gevlucht, toen 't nieuws bekend werd, dat

de Belgen zouden komen. De Oberbürgermeister waarschuwde hen, dat de ledige huizen het eerst voor de troepen in beslag genomen worden. Velen voerden hun huisraad mee. Toen kwam er verbod spoorwaggonen af te staan. Men zegt, dat niet weinigen naar 't buitenland vertrokken, om er te blijven en alzoo de hooge belastingen te ontgaan.

Ik zie de eerste menschen. Ze kijken verlegen, en op menig gelaat, lees ik schrik voor den goedigen soldaat, die me heeft vergezeld en nu naast me stapt. Eenigen groeten zelfs.

Luttichstrasse... Emmichstrasse...

Emmich... geloopt naar den generaal die Luik bestormde en de Belgen door een zeemzoete proklamatie wilde verlokken. De naam schijnt nu op 't bordje te grijzen!

Een gedachte treft me: Langs ruïnen hebben we België verlaten, de sporen van des Duitschers inval, toen ze ons land in zijn vrede stoorden!

En hier! Geen steen van den anderen, geen enkel zwart geblakerd hoekje, geen puin, geen verwoesting.

Komt 't bezettingsleger wraak nemen? Wordt het naar 't overwonnen land gestuurd met ophitsende proklamaties, zooals die waarop de keizer en zijn generaals de Deutsche troepen steeds ont haalden?

Hoe verheven is het woord van onzen Koning, waar deze zijn soldaten er op wijst, dat ze naar 't Rijnland trekken tot waarborging van een eerlijke uitvoering der vredesvoorwaarden en hij hun toeroept, den behaalden roem niet te bevleken door daden van geweld!

Hoe edel 't dagorder van den Franschen marschalk Pétain, tot zijn troepen: « Gij zult de personen en goederen eerbiedigen. De wereld zal niet weten, wat meer te bewonderen, uw moed in den strijd, of uw houding in de overwinning. Door uw wapens hebt ge uw tegenstander verslagen, door uw houding zult ge hem eerbied afdwingen. »

We ontmoeten kinderen. Ze komen van school. Een knaapje kijkt schuw naar ons.

Dat kan ik niet uitstaan... De gedachte, dat deze kinderen angst hebben, hindert me.

— Komt ge van school? vraagt ik vriendelijk, in 't Duitsch.

— Ja, heer...

En ik vraag verder, of hij goed geleerd heeft.

— En is vader al uit den oorlog thuis?

Een blijde schittering in het oog, en een vlug:

— Ja!

Ik praat nog even verder, en heel gerust gaan de kinderen verder, en thuis zullen ze zeker zeggen, dat ze Belgen gesproken hebben.

We ontmoeten nog enkele menschen, maar over het algemeen is deze weg nu eenzaam.

Zwijgend strekt zich links nog het woud uit, hier meer een park, met wegwijzers voor wandelaars.

Hier en daar uit een villa gluuft men naar ons. Pas morgen zal men den grooten intocht der troepen zien. Nu is alles slechts voorbereiding.

We bereiken de eigenlijke stad. Mijn makker moet nu zijn compagnie opzoeken.

« Waar ga ik ze vinden? » vraagt hij, zich hier zoo vreemd gevoelend.

We zien andere soldaten en informeerden.

Een weet bescheid te geven. Mijn gezelschap moet naar een school dicht bij.

Ik ga even mee. De school is een groot, prachtig gebouw. Uit eenige klassen heeft men de banken verwijderd en op den vloer stroo gespreid. Sommige Belgen, vermoeid door de lange reis, liggen reeds in een gerusten slaap.

We doorloopen even het gebouw. Den ganschen oorlog heeft men er les gegeven. En ik denk aan zoo vele schoollokalen in Vlaanderen die tot paardenstallen, kazernen, lazaretten, munitiedepots ingericht waren, terwijl de kinderen doeleloos op straat liepen en verwilderden.

Ik rijd verder de stad in. Een soldaat gebiedt halt, en gedwee stap ik af. Er is verbod te fietsen, maar als ik mijn pas getoond heb, is alles weer goed.

Alvorens weer op 't rijwiel te springen, lees ik een proklamatie, die mijn blik treft. Tal van Deutsche burgers doen als ik.

't Is de eerste proklamatie der Belgen.

Ze werd in den nacht van Zaterdag op Zondag op alle hoeken der straten aangeplakt, en de angstige burgers namen er na hun ontwaken kennis van:

« 1. Aan de bewoners is het van heden af verboden de stad te verlaten en aan anderen de stad te betreden, zonder schriftelijke vergunning van den kommandant;

2. Alle café's, restaurants, kinema's en schouwburgen moeten tot nader order gesloten blijven;

3. Het verkeer van alle voertuigen, met uitzondering van de elektrische trams en ev. de brandweer, is geheel verboden. De voertuigen, welke levensmiddelen aanbrengen, mogen rijden, mits de schriftelijke vergunning;

4. Van 7 uur 's avonds tot 5 uur 's morgens mag niemand zich op straat begeven; van 4 uur tot 7 uur 's avonds moeten de benedenverdiepingen van alle winkelsloten verlicht zijn, evenals alle kelderwoningen;

5. Geen courant of aankondiging mag verschijnen zonder schriftelijke toestemming van den kommandant;

6. De burgerwacht is opgeheven;

7. De officieren moeten door de burgers begroet worden; laatstgenoemden moeten zich bij het passeeren van het trottoir verwijderen.

Bij eventueel veronachtzamen van bovenstaande bevelen, wordt den betrokkene en de stad zware boete opgelegd. Hij, die zich aan een vergrijp schuldig maakt, kan worden doodgeschoten. Huismoeking mag overal geschieden en te allen tijde.

Een tiental gijzelaars uit de voornaamste burgers der stad genomen, zal verantwoordelijk gesteld worden voor eventuele niet nakoming der verplichtingen. Dezen zullen iedere 24 uur door anderen worden vervangen.

Een en ander wordt onmiddellijk na afkondiging van kracht. »

De burgers kijken elkaar eens aan en gaan

Het standbeeld van Frederik III, te Metz
van zijn voetstuk gerukt.

heen, zonder een opmerking te maken.

In de stad zelf is het druk. 't Is 't begin der bezetting slechts, en de burgers kijken nieuwsgierig naar de vreemde soldaten. We zien er echter ook, die recht voor zich uitstaren en geen « vijanden » willen bemerken.

De straatjongens zijn heel toeschietelijk. Die vragen aan den Belgischen autovoerder of ze mogen meerijden om den weg te wijzen, en blij staan ze dan op de voettreden en duiden de richting aan naar « Hauptbahnhof », Vaalcerstrasze, of waar de mannen zijn moeten. Groepen kinderen met een stok op den rug spelen soldaatje.

'k Bereik de Markt, waar het prachtig, oude raadhuis zijn sierlijken gevel met de beelden van Deutsche keizers, en zijn twee trotsche torens verheft. Op het gebouw wappert de Belgische vlag. En weer ontroer ik...

Onze kleuren in Deutschland!

Neen, 't is geen gevoel van wraakzucht, dat me beheerscht. Dat is 't niet, wat m'n harte feller kloppen doet. In 't klapperen van die vlag, eens door Deutsche horden tegen alle recht in van onze torens gerukt, die vlag, geheiligd door zooveel jong, onschuldig bloed, geplengd voor de oude vrijheid, hoor ik den jubelkreet van het triomfeerende Recht!

't Terrein voor 't gebouw is afgesloten, en Deutsche politie te paard of te voet, in de blauwe uniform, houdt zelf het volk op een afstand.

Wat al hatelijk werk heeft de militaire polizei (M. P.) of « muilplage », of « markenpakkers », zooals men te Gent met den ouden volkshumor

zegde, in ons verdrukt landeke verricht.

Nu staat de eens zoo barsche Deutsche politie onder den eenvoudigsten Belgischen plot, die daar aan de linkerzijde, waar de wacht is, met 't geweer op den rug heen en weer stapt. In een zaal boven de wacht zien we de gijzelaars, die borg zijn voor de veiligheid der Belgische troepen.

De eerste besluiten zijn dus vrij streng, tenminste naar onze opvatting van vrijheid.

Men wil de bevolking laten gevoelen dat 't bezettingsleger ontzag inboezemen moet.

Dat deden de Duitschers ook, maar heel anders! Die noemden zulks schrik aanjaging, om de veiligheid ook in den rug van 't leger te verzekeren. Kwamen hun troepen in een nieuw gewest, dan joegen ze de bevolking schrik aan door te moorden en te branden. Aldus geschiedde het in Luikerland, te Dinant, te Sempst en Epegegem, te Leuven en Aarschot, te Dendermonde en Sint-Gillis te Roeselare, Gits, Cachtm en Lendelede en op zooveel andere plaatsen nog. En toen ze in Noord-Frankrijk de bevolking vermaanden, voegden ze dikwijls bij hun bekendmaking, de dreigende woorden: « Souvenez-vous d'Orchies! », een stad, die ze door het vuur hadden vernield.

Waarlijk, dan zijn onze Belgische plakaten wel heel zacht.

De voorhoede van ons leger maakt alles gereed voor de intrede der troepen, die morgen plechtig de grijze keizersstad binnen zullen rukken. Kloeke landgenooten voeren wagens, met stroo beladen, en ze stappen naast hun paarden, zoo kalm, als thuis in 't eigen dorpje.

Soldaten wandelen met Franche krijgsgevangenen, die hier na lange maanden van ellende hun bevrijders ontmoetten, en met gejuich begroetten. Ze vertoeven nu in een gerekwireerd hotel, want ook voor hen zijn de rollen geheel omgekeerd.

Maar de avond valt, en in de winkels branden lichten, die hun schijnsel werpen over de straten, die spoedig verlaten liggen, want wie na 't uur van den taptoe nog buiten is, wordt door de Belgische wacht opgeleid.

Ik begeef me naar 't Hauptbahnhof..., de voornaamste statie. De treinen rijden als naar gewoonte. Veel werklieden, die in de stad gewerkt hebben, zijn haastig om te vertrekken. Ze weten, dat de proklamatie verbiedt de stad te verlaten en ze zijn toch haastig om naar huis weer te keeren. Ze vertrouwen Aken niet. Eenige soldaten staan op wacht, maar letten nog niet nauw.

Ik ben vermoeid en verlang naar rust. Aken zelf is echter als een stad zonder voedsel nu... tenminste voor vreemdelingen.

Dan maar een vlug besluit. We zijn hier vlak bij Nederland. Vaals ligt geen 5 km. van Aken. Met 't rijwiel ben ik er dadelijk. Onderwege geen ontmoetingen. Ook geen Belgische soldaten nog aan de grens, maar wel Hollandsche.

Een kleine formaliteit... een korte ondervraging. En men geeft mij een briefje om een nacht te Vaals te logeeren. Vlak bij de grens staat een goed hotel. Een groepje zit in de gelagkamer en vertelt van de bezetting. Ze hebben hier zoo dikwijls Duitschers gezien, die hun maaltijden in 't

De Fransche troepen rukken Metz binnen.

beter voorziene Holland kwamen gebruiken.

Een goede nachtrust!... En 's morgens keer ik naar Aken terug. De groote weg ligt weer verlaten. Veel arbeiders wagen het niet vandaag te Aken te gaan werken. Ze weten niet of ze 's avonds zullen kunnen terugkeeren. Toch bestaat er reeds een pasbureel.

Ik ondervond het. Onder de viadukt, aan de intrede der stad, staat een schildwacht.

«Halt!» klinkt het. «Paspoort! Gij zijt Belg», zegt hij verwonderd. «Wat komt gij hier doen? Een gevangene?»

'k Vertel het hem, hoe mijn beroep me naar Duitschland leidt.

Hij wil mijn papier niet inzien, en spreekt over 't eigen land.

«Vandaag komen de regimenten binnen, deelt hij me dan mee. Ze zullen hier nog wel een lang gezicht trekken.»

Aken heeft zijn gewoon aanzien. Maar op de Markt vertelt men mij, dat de boeren niet naar de stad zijn gekomen.

Er heerscht als een angstige spanning. Ja, de troepen zullen heden hun intrede houden.

In den morgen heeft het wat geregend, maar na den middag is het een tijd droog en zelfs verschijnt nu en dan een zonnetje, als in de verte hoorngeschal weerklinkt.

Daar komen de Belgen. Ondanks een langen marsch zien de troepen er zeer flink uit en fier stappen de mannen van den IJzer de stede binnen. Eerst wordt voor generaal Michel op de Theaterplatz bij het standbeeld van keizer Wilhelm I gedefileerd en dan rukken de regimenten naar de Markt. Uit de Jacobstrasze verschijnt het 8° regiment met muziek voorop. Op het balkon van het raadhuis staan Belgische en Engelsche officieren en aan een raam ter linkerzijde gluren toch ook eenige van de tien gijzelaars, die er als borg zijn voor de veiligheid der militairen. De

mensen staan in dichte rijen langs de straten en op de Markt, en vele nieuwsgierigen zitten voor de bovenramen. Onder de burgerij heerscht de meeste kalmte. Ik zie zelfs heeren, die sigaretten willen uitdeelen, maar de soldaten nemen ze niet aan.

De troepen stellen zich op het plein op en wel dra rukt eveneens op de tonen van een vroolijken marsch het achttiende regiment aan. Nu staat de Markt geheel vol van troepen. In de Rethelstrasze en vlak bij dreunen intusschen de kanonnen over de keien en daar lezen we op 't geschut al de bekende namen onzer Vlaamsche dorpjes, als Eessen, Clercken, Cortemarck, Merckem. Eenige Duitsche soldaten, in burger nu, hooren we ook die namen lezen. «Das kennen wir», zei er een, en «dort sind wir geschlagen», bekende de ander. Onlangs heb ik de ruïnes dier dorpen gezien en 't ontroert me thans hun naam te lezen in deze Duitsche stad, want 't is me, of ze daar schitteren in de aurëool van het recht. Over den IJzer zijn de Duitschers niet geraakt en van den IJzer komen nu de Belgen Duitschland binnen.

Weer klinkt hoorngeschal en valt de muziek in. We stappen met het 8° mee, langs de Grosz Koelnstrasze, Alexanderstrasze, Heinrichsallée, voorbij het standbeeld van Friedrich III, tot we daar weer samenkomen met het achttiende, dat andere straten gevolgd heeft. En in een lange rij marcheeren de troepen nu den Adalbertsteinweg af tot in de Friedenstrasze, waar een deel in de Städtische Volksschule ingekwartierd wordt.

Vóór het gebouw wordt de groet aan de regimentsvlag gebracht. De officieren verheffen de sabel, de mannen presenteren het geweer en de muziek speelt het Belgische volkslied. Dikwijls hebben de Duitschers onze Belgische klokken doen luiden om overwinningen op de bondgenooten en België behaald, te vieren, maar nu zien we honderden Duitsche burgers met den hoed in de

hand, terwijl de «Brabançonne» klinkt. En dat te Aken!

«Komen er nog geen Engländer of Amerikanen? De Belgen blijven hier toch niet?»

Zoo hooren we dikwijls de Akenars vragen, want liever dan Belgen zouden ze Britten en nog 't liefst van al Amerikanen als bezettingstroepen zien. Men begrijpt wel waarom.

Doch 't zijn nog altijd troepen van koning Albert, die binnenrukken en de straten vullen, zonder dat ze echter de orde verstoren.

Zeker, ons volkslied klinkt nu en dan door de straten van Aken. Den burgers, die de regimentsvlag niet groetten, werd de hoed van 't hoofd geslagen.

Maar toen ik onze troepen Aken en omliggende dorpen zag binnenrukken, dacht ik o.m. aan de vierhonderd mannen, vrouwen en kinderen, welke te Roeselare met opgeheven handen voor de binnentrekkende Duitschers moesten marcheeren. Hier te Aken keken de inwoners rustig toe en liepen velen met de muziek mede, en tal van knapen droegen ongestoord een Duitsche soldatenmuts. Waarom ook niet?

«Och, als ze het tiende moesten doen van hetgeen wij in België hebben gedaan, zouden we nog veel te lijden hebben», zegt een Duitscher, die soldaat is geweest.

Hij zit bij een groep burgers in een soort van lunchroom, die wel open mag zijn, terwijl alle café's gesloten blijven.

Hij weet 't allemaal, van de plunderingen, het stelen, 't rooven, de zware partikuliere en gezamenlijke boeten.

De burgers zwijgen.

— Der Schweinhund! roept er dan een.

— Wie?

— Die nu in Holland zit. Holland moest hem er uitgooien! Twee zonen heeft hij mij ontnomen... ze zijn gevallen... en zoo ver staan we nu, en hij loopt weg.

Over den keizer wordt zwaar geoordeeld.

De bekentenis, de ontwakning komt echter zoo laat, al schijnt ze gemeend.

Ja, 't is een vreeselijk en toch langzaam ontwaken voor 't Duitsche volk, dat voelen we telkens weer, als we, in volkswijken, de magere kinderen, de verflenste of afgematte vrouwen zien, menschen in hun havelooze plunje, dikwijls in lompen gehuld. Dat voelen we bij den aanblik van zoo veel rouwdragenden. Dat hooren we vooral in de gesprekken. Maar was niet eerst de nederlaag noodig, om dat ontwaken te brengen?

De Pruisische geest heeft onder het volk een zonderlinge mentaliteit gebracht. Al mokt men hier en daar wat over de maatregelen der Belgen, de meesten beschouwen ze als heel natuurlijk, want 't is militarisme... Toch begrijpen allen 't nog niet, hoe ze niet klagen moeten. Een hotelhouder klaagt over de schade, hem door de sluiting der café's veroorzaakt. Anders zaten zijn zalen stampvol. Maar de man herinnert zich zeker niet op welk een heel andere wijze de Duitschers schade in België verwekten en het ruïneerden.

«En de fabrieken stil! klaagt een inwoner. Wat schade! Waren er geen grondstoffen meer,

men werkte toch voor oorlogsdoeleinden. Nu niets te verdienen.»

Ik beschrijf hem eens de geheel geplunderde fabrieken van Meenen, Roeselare, Kortrijk, enz. En dan eindigt men weer met de schuld op de Junkerpartei te werpen, maar vergeet hoe men tot in April 1918 meeschreeuwde in de Siegersgeestdrift. Zonderlinge mentaliteit inderdaad!

Schade in de fabrieken, omdat ze eenigen tijd niet werken, maar de machinerieën zijn er nog in ongedeerde gebouwen en zooveel Belgische en Fransche fabrikanten vinden uitgebrande of leeggestolen ruïnen.

«Denk toch eens, hoorde ik een ander klagen, alleen de wagens voor de levensmiddelenvoorziening mogen rijden. Wat is dat lastig! En waarvoor dient het?»

't Is natuurlijk omdat de troepen den weg geheel vrij zouden hebben, een maatregel, hier en daar in België door de eigen overheid trouwens ook genomen, maar hoe durft een Duitscher er over spreken, als hij toch wel weten kan, dat zijn leger van de Belgen de auto's, wagens en rijwielroofde, ook nog bij den terugtocht.

En zoo zouden we kunnen voortgaan. Werkelijk, het juk is zacht en men heeft geen reden tot klagen.

En nu zou ik veel tooneeltjes kunnen beschrijven.

'k Stond bij een groep soldaten op de Markt en daar naderden vrouwen. Ze zeiden blij te zijn over het einde van den oorlog. Ze bekenden, dat België veel geleden had, maar dat zij het toch niet konden helpen, dat de keizer 't volk opge maakt had en nu laf gevlucht was. Ze stonden als 't ware te pleiten voor een goede behandeling en de soldaten hadden nog niets misdaan!

«Dank God dat wij geen Duitschers zijn! riep een Belgische IJzerman. Ge zoudt weenen als ge door België komt, van den IJzer tot hier, langs Dendermonde, Leuven, Aarschot. En bij mij thuis hebben uw soldaten nog voor hun vertrek het vee geroofd en mijn oulen vader met de revolver bedreigd. En ze wisten toch, dat wij naar Duitschland kwamen. Uw eigen soldaten peinsden niet op u, anders zouden ze dat niet meer gedaan hebben! Dank God, vrouwtje, dat wij geen Duitschers zijn, anders zou 't hier geweldig toegaan. Maar wij vechten niet tegen vrouwen en kinderen.»

't Geweten spreekt. Dat ziet ge in 't nederig groeten van zooveel burgers, in al hun optreden.

Een groep soldaten trekt een bakkerswinkel binnen. Ze hebben honger en de keuken moet nog volgen.

«Krijgen ze brood zonder kaart?» vragen veel menschen, die nieuwsgierig door de ramen turen.

«Jawohl!» klinkt het dan wat jaloersch.

«Ze betalen!»

En deze Duitschers moeten het ook wel weten hoe hun soldaten bij 't binnenrukken van België veel winkels plunderden en 't nog deden bij het heengaan.

't Geweten spreekt. Een herbergier roept Belgen binnen, al mag hij zijn café niet ontsluiten

en wil gratis inschenken. Eenige mannen nemen den drank aan, maar anderen weigeren.

't Geweten spreekt.

«Die reichen Leute sind über den Rhein geflüchtet», zeggen me vrouwen, die er zeer sjoel uitzien, en met groote oogen toekijken hoe een soldaat een nomp wit brood verorbert.

En ze vertellen dan hoe hun troepen zijn teruggekeerd, haveloos, berooid, oproerig, ontmoeid. En de overneid der stad vroeg zelf de bezetting te bespoedigen, want de soldatenraad begon al te lastig te worden.

«Er is nog een pinhelm in de stad gebleven en ze moesten dien er ook uitjagen, zegt een piot. 't Was waar we gisteren deildeerden.»

Hij bedoelt het ruiterbeeld van Wilhelm I, dat inderdaad een pickelhaube draagt.

En zoo valt ook bij de burgers weer 't gesprek op den keizer, dien ze heftig vervloeken, even heftig als ze hem vroeger vergooiden.

't Geweten spreekt luider naarmate meer troepen toestroomen. Een eindeloze rij van wagens dreunt de stad binnen. Ruiters, die de steigerende paarden met moeite op de glibberige, hellende straten in bedwang houden, roepen burgers toe:

«Bahnhof? of Markt?»

En dadelijk snellen er tien, twintig Duitschers toe, om de vraag te beantwoorden en sommigen vragen op een wagen of auto te mogen klimmen, om den weg te toonen. 't Geweten spreekt.

Er zijn ook huizen die nijdig gesloten blijven, winkels, waar de rolgordijnen neer hangen. Hier en daar hoorden we ze ook wel mokken, de burgers. Zoo zaten we vanmorgen in een zaal achter een bakkerswinkel, waar men zeer slechte koffie zonder melk of suiker verkocht. Er was geen soldaat in 't vertrek. Een groepje besprak de bevelen van kolonel Garcia. Dat groeten voor officieren vonden ze hard. En dan van 't trottoir moeten gaan! En zonder vorm van proces neergeschoten worden, als ge niet dadelijk de verordeningen gehoorzaamt! Ik dacht aan de woorden van den soldaat: Dank God dat we geen Duitschers zijn! Want och, als de officieren niet gegroet worden, slingeren ze de burgers niet van 't voetpad, zooals menige Duitscher het bij ons deed. En onze piotten drukken de burgers geen revolver op de borst, als ze niet dadelijk begrepen worden.

Maar de meeste inwoners groeten gewillig en gaan vlug uit den weg en houden den hoed in de hand als ze iets moeten vragen. En 't doet u toch vreemd aan, als ge een politie-inspecteur onderdanig ziet aanslaan voor een schildwacht en heel beleefd hoort vragen ('t was bij 't raadhuis dat ik er getuige van was): «Mag ik naar boven gaan, ik heb papieren voor den Oberbürgermeister».

De soldaten wandelen op hun gemak door de stad, koopen geillustreerde kaarten, die ze naar huis willen sturen, bekijken de monumenten, rijden gratis met de elektrische tram, waar ze een praatje maken met 't meisje, dat kondukteur is, en we hooren de dialekten van West- en Oost-Vlaanderen, het Antwerpsch en Brusselsch en 't Waalsch. En 't is of onze IJzermannen zich al heelemaal eigen voelen in de bezette stad.

De waarde van den mark is op 70 centiemmen bepaald. Gedwongen koers, zooals de Duitschers in België deden, waar nog, al is 't maar enkele dagen meer, de mark voor 1 frank 25 centiemmen aangenomen wordt. Er zijn Belgische kompagnies in Duitschland, waar de soldij reeds in marken uitbetaald wordt. Voor elke 70 centiemmen krijgt de soldaat een mark. Veel winkels beginnen al druk zaken te doen, en 't schijnt nu niet onvaderlandsch voor het raam een bordje te hangen met «On parle Français» en «English spoken».

Ook etaleert men reeds Fransche werken, Fransche muziek, kaarten van 't Rijngebied, stadsplannen, enz. Een rookbare sigaar kost een mark, en voor twintig niet al te slechte sigaretten vraagt men er vier. 't Bier is smakelijk en goedkoop, en de Duitschers profiteeren er zelf veel van, want om elf uur pas mogen de herbergen open gaan en een minuut na elven zit menige gelagkamer reeds vol en hoort men dan aan alle zijden «Prosit». Belgische militairen worden gewoonlijk door den waard of den kellner bij 't in en uitgaan hoffelijk gegroet. De koffie is walgelijk, en melk of suiker krijgt men in 't geheel niet.

Te Aken zagen we de menschen in lange rijen voor de slagerswinkels. Er was vleesch. Twee Belgische soldaten drongen door de wachtenden. Of dringen behoefden ze eigenlijk niet te doen; ieder schoof gauw wat op zij. En de baas en de vrouw lieten alle klanten in den steek om de twee soldaten te vragen, wat ze wenschten. Een stuk worst. Dadelijk werden ze bediend. Ze betaalden en vertrokken en langs de rij burgers klonk het naijverig «Ohne Karte!»

«Wij koopen een stukje worst en thuis stalen de Duitschers een heel zwijn», zei me een der mannen.

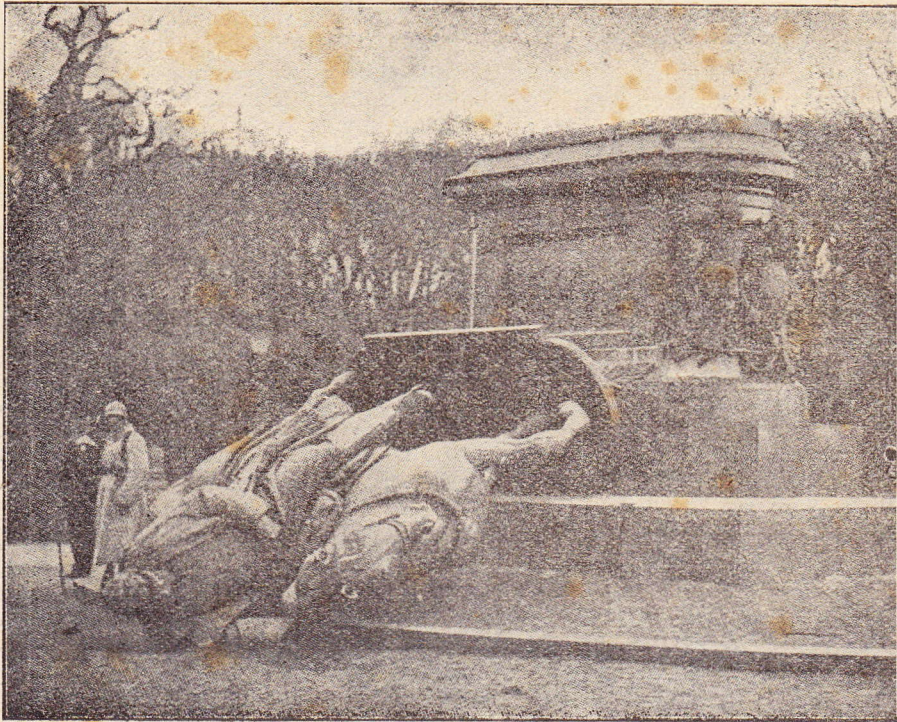
Hij was van Hoogdele bij Roeselare en kwam nu van verlof. Zijn dorp was bijna gansch verwoest, wat gebombardéerd, maar meestal door de Duitschers uitgeplunderd. De troepen hadden de plafonds, de balken, de deuren en trappen, de vloeren en vensterborden uit de woningen gezaagd en verstookt.

Dat zat hij mij met luide stem te vertellen in een groote koffiekamer, ten aanhoore ook van vele burgers.

«Onzen schoonen toren hebben ze doen springen, ging hij voort. Er zijn nu eenige honderden inwoners teruggekeerd en ze verblijven in kelders, in wat afgeschutte kamers en ze hebben niets meer, geen meubels, schier geen kleeren en 't is winter. Ze leven van wat ze door een komiteit krijgen. Maar hier zie ik dat elk nog zijn eigen huis en zijn meubels heeft.»

De burgers keken strak voor zich uit, doch vielen hebben me reeds bekend, dat de Belgen niet het «oog om oog, tand om tand», toepassen.

Een autorit naar Krefeld. Eerst komen we te Düren. Daar gebruiken we het middagmaal. De waardin vraagt ons of we kaarten hebben. Neen. Nu, 't geeft niet... ze zal ons toch wel wat opdienen. Als we de eetzaal verlaten — een officier vergezelt ons — en groeten, klinkt het hoffelijk terug:

Het standbeeld van Wilhelm I, te Metz neergehaald.

«Mahlzeit», zooveel als: «wel become 't eten u.»

En dan voert de auto ons langs lange met boomen beplante, witte wegen, door het wijde, golvend land. We rijden door eigenaardig gebouwde dorpen; sommigen hebben een wacht, andere niet. De menschen zijn aan hun gewone bezigheid. Hier een schuwen blik, daar een groet.

Munchen-Gladbach is vol beweging. Hier bevinden zich veel soldaten. De verhouding is er als te Aken. Gelaten onderwerping, bij velen tot het kruiperige toe. Maar ook bij een deel der bevolking een trotsche geslotenheid, een zich schikken in 't onvermijdelijke.

Een zijweg buigt zich af naar Ahnradt. Daar staat de groote staatsgevangenis waarmede zooveel Belgen kennis gemaakt hebben. Ha, 't is een vervloekt punt. Nu interneert men er verdachte elementen.

Krefeld, een schoone stad, met veel nijverheid; breed aangelegd met statige lanen. Goed voorziene winkels. Onze troepen zijn er aangekomen en bezetten voorname punten. Van een gebouw, nu Belgische bureelen, waaien de vlaggen der geallieerden.

In een pasteibakkerswinkel, waar we slechts groote taarten vinden als voedsel en dan vooral taarten van marmelade, luistert de winkelierster vreemd op, als wij haar vertellen, alles wat de Duitschers in België uitgemeten hebben. Ik geloof, dat haar verwondering gemeend is. De menschen hebben hier ook maar een klok gehoord. Maar de vrouw verschuilt zich achter de verantwoordelijkheid van het militarisme. Ze zegt, dat

er zooveel rouw in de stad is. In menig gezin heeft men twee, drie en zelfs meer zonen verloren.

Kleef ligt nog Noordelijker. 't Is een oude, historische stad met den Zwanenburg. 't Ligt daar fraai op heuvelen gebouwd, niet ver van den Rijn, en ook nabij de Hollandsche grens. Veel Nederlanders zijn van uit Nijmegen eens komen kijken naar de bezetting. Dikwijls is dat avontuurlijk, want het gaat dan met een aanhouding en enkele dagen gevangenschap gepaard.

De grens is immers nog altijd gesloten, trouwens een wijze maatregel tegen smokkelhandel en markenzwendel. Maar er zijn zooveel paadjes door de bosschen. Bij Kleef ligt Emmerich, een stad met nauwe straten, aan den Rijn, het eindpunt onzer bezettingsstrook.

Door den avond, langs zwijgende dorpen en sluimerende hoeven, keeren wij naar Aken terug. Hier en daar flikkeren reusachtige vuren van een fabriek. De nijverheid heerscht voort.

Nog eenige tooneeltjes.

Heden namiddag — 19 December — heb ik te Aken iets zonderlings gezien.

Op de Theaterplatz staat het ruitersstandbeeld van keizer Wilhelm I, den laatsten in de stad gebleven pinhelm, zooals een soldaat me reeds had gezegd.

Men had 't monument met een doek overdekt, maar vandaag sloot men den keizer heelemaal in een houten kist. Deutsche timmerlui stonden op het hooge voetstuk, om rond den ruiter een schutting te timmeren en luid klonken de hammerslagen over het plein.